

УДК 7.01/741.75

МИХАЙЛОВА Р. Д., БУЛГАКОВА Т. В.

Київський національний університет технологій та дизайну, Київ, Україна

DOI:10.30857/2617-0272.2024.3.19

МОТИВ ТРОЯНДИ У ТВОРЧОСТІ САЛЬВАДОРА ДАЛІ

Мета: проаналізувати твір С. Далі «Медитативна троянда»; розкрити його узагальнені образні сенси як відображення об'єктивних (зміна світоглядної парадигми у післявоєнний період) та суб'єктивних (творчі методи митця-сюрреаліста) якостей мистецького процесу середини ХХ ст.

Методологія. Дослідження ґрунтується на соціокультурній, порівняльно-історичній, історико-теоретичній, емпіричній методології, використовуються також методи аналізу, синтезу, моделювання/припущення.

Результати. Аналіз твору Сальвадора Далі «Медитативна троянда» (1958) відображає зміни у суспільному житті європейської спільноти, що знайшли втілення у філософсько-світоглядному плані. У мистецтві авангарду цей процес знайшов вираз образах сюрреалізму, де змістовне навантаження доводять смислові формули, здатні передавати те, що в реальному житті полишено форми. У творчості С. Далі живописне полотно перетворюється на об'єкт, специфіку якого складають нашарування ідей, контраверсійність, емоційна контрастність, епатажність, множинне багатоголосся, переплетення концептів. При цьому сам художник постає у динаміці вияву власної ідентичності, актуалізованому через функцію митця-модератора культури. На цьому тлі мотив троянди у творчості С. Далі унаочнює результат еволюції традиційних тем художньої культури, що змінило смислові інтерпретації від показу реалій буття до абстрагування від тих самих реалій за формулою-знаком. Звернення лідера сюрреалізму С. Далі до мотиву троянди відображає як суб'єктивно-інтелектуальні творчі пошуки митця у 40-60ті рр. ХХ ст., так і об'єктивні загальнокультурні та художні орієнтири цього часу.

Наукова новизна дослідження полягає у вивченні твору С. Далі «Медитативна троянда» як мистецького відгуку художника-сюрреаліста на світоглядно-значеннєві та соціально-політичні зміни середини ХХ ст.

Практична значущість дослідження обумовлена поглибленням навичок роботи з матеріалом модерністського мистецтва ХХ ст., а саме зразками сюрреалістичного стилістичного напрямку. Матеріали роботи можуть бути використані в навчальному процесі та практичній діяльності художників та дизайнерів як приклад інтерпретації образотворчого рослинного мотиву, що має довготривалу історію використання.

Ключові слова: візуальний образ, модернізм, сюрреалізм, рослинні мотиви живопису та графіки, східна культура, творчі процеси середини ХХ ст., творчість Сальвадора Далі.

Вступ. Сальвадор Далі (1904–1989) – один із найвідоміших митців ХХ ст., твори якого найчастіше втілюють тематику неусвідомлених переживань, руйнування, тління, смерті. Досить рідкісним в його творчості є звернення до зображення квітів, що впродовж багатьох століть традиційно уособлювали життя, красу, кохання.

Квіти, рослинний світ, здавна є привабливим об'єктом зображення: вони присутні на зразках найдавніших живописних та скульптурних творів, а з ХVII ст. сформували два окремі жанри – натюрморт та пейзаж. До поширених

зображень рослинного світу належить троянда – шанована та популярна квітка на Сході та в Європі, яку вирощують вже понад 5 тисяч років. Троянду зображували на давньогрецьких монетах, на середньовічних родинних гербах як геральдичний знак європейських королівських родин Йорків, Ланкастерів, Тюдорів. У ХV–ХVI ст. троянду малювали італійські художники Сандро Боттічеллі, Леонардо да Вінчі, Рафаель, у ХVII ст. – фламандці, голландці, іспанці, у тому числі П. П. Рубенс, П. Брейгель, Рембрандт, у ХІХ ст. – французькі імпресіоністи О. Ренуар, Е. Мане, К. Моне, на честь яких

було названо низку сортів цієї квітки. У живописі ХХ ст. мотив троянди як символ життя та кохання знайшов місце в авангардних творах, наприклад, Пабло Пікассо. У 40ві рр. ХХ ст. троянда стала предметом творчого осмислення і у С. Далі, який звертався до цього мотиву і у живописі, і в графіці.

Аналіз попередніх досліджень.

Серед українських дослідників твори образотворчого мистецтва та ужиткові вироби із рослинним декором вивчали О. Коновалова, Ю. Лавриненко, М. Селівачов, М. Юр, Ю. Нікішенко. Так, О. Коновалова та Ю. Лавриненко звернулися до робіт епохи модерну, розглянувши рослинні мотиви у творах У. Морріса, А. Мухи та інших митців [4, с. 27-30]. М. Селівачов провів широкий аналіз рослинних та квіткових мотивів у зв'язку із дослідженням українського орнаменту [10]; М. Юр – вивчала рослинні мотиви як декор весільних скринь XVII–XIX ст. [14], Ю. Нікішенко – як орнаменти української вишивки на одязі [7, с. 33].

Низка досліджень, присвячених мотиву квітки, належить китайській дослідниці Лай Юеге, роботи якої побудовані на компаративному аналізі східного, переважно китайського, та західного мистецтва. Цій проблематиці, зокрема, присвячена її дисертація «Образ і символ квітки в мистецтві Китаю та Європи» (2020).

Звертаючись до троянди як одного із багатьох рослинних мотивів образотворчого мистецтва, і, навіть, приділяючи йому певну увагу, згадані дослідники, однак, не виділяли дане зображення як окреме, самодостатнє, внаслідок чого цей мотив залишався у загальному знаково-символічних зображень.

Не мав спеціального аналізу мотив троянди і у творчості С. Далі, хоча образна система його живопису завжди викликала інтерес. Так, серед зарубіжних авторів до образно-ідейного світу С. Далі зверталися Дж. Орвелл, Дж. де Ліано, Р. Дешарн, Д. Нере, М. ді Капуа, К. Рохас, К. Медокс [огляд праць, див.: 5, с. 48]. Серед вітчизняних науковців

творчість С. Далі, у свою чергу, вивчали мистецтвознавці Т. Смирнова [12, с. 14 –16] та Р. Михайлова [5, с. 48–58]. Розглядаючи діяльність С. Далі, вони, однак, не ставили завданням інтерпретацію мотиву троянди.

Постановка завдання полягає у теоретичному вивченні особливостей мотиву троянди у творчості С. Далі, розгляд та аналіз якого на прикладі твору «Медитативна троянда» розкриває ідею, зміст та спрямування даної теми в авторському висловлюванні та в цілому в традиціях сюрреалізму, що унаочнює можливості практичного використання зазначеного образу у мистецтві та дизайні.

Результати дослідження та їх обговорення. З'явившись після Першої світової війни, сюрреалізм, підживлений науковими відкриттями з антропології, соціології, медицини, у 20-ті рр. ХХ ст. означився напрямом в літературі, образотворчому мистецтві, театрі та кіно [6]. Проголошена Анрі Бретоном у «Маніфесті сюрреалізму» (1924) теорія про підсвідоме та ірраціональне як спосіб існування митця, стала практикою для абстракціоністів Макса Ернста, Андре Массона, Хуана Міро, для прибічників фігуративності Рене Магрітта, Поля Дельво, для мисткинь-експериментаторок Мерет Оппенгеймер та Фріди Кало [8]. Сальвадор Далі, який примкнув до групи сюрреалістів у 1929 р., а разом з тим і до європейського загальному авангарду, вже у 1936 р. з початком громадянської війни в Іспанії, вступив з ними у конфлікт: він не погоджувався з лівацькими позиціями колег щодо війни, розпочатої фашистами в Іспанії. Його наступним кроком стало розгортання власної програми сюрреалізму у США, де він перебував у 1940–1948 рр. Після закінчення II Світової війни С. Далі, вже всесвітньо відомий митець, повернувся до рідної Каталонії. Оселившись у Порт Льїгаті він створював релігійно-метафоричні картини, як, наприклад, «Голова Рафаеля, що відривається» (1951) – відображення винайденної ним теорії

«атомарного мистецтва». Сутність теорії була оприлюднена у тому ж 1951 р. в «Містичному маніфесті» Далі, де художник переймався ідею сталості духовного буття після зникнення матерії. У 1953 р. в Римі на його ретроспективній виставці «Містичний маніфест», зразками атомарного мистецтва стали 24 живописні твори та 129 графічних аркушів [15].

Сенсацією 1958 р. став твір С. Далі «Медитативна троянда» (36 x 28) (рис. 1), представлений мистецькій аудиторії. На відміну від звичайних для Далі образів-фобій – милиць, м'яких годинників, слонів з кінцівками мурах, бичачих рогів, спіральних молекул ДНК, на картині була зображена прекрасна червона квітка, що підносилася над землею наче у леветації – стійкій рівновазі у гравітаційному полі без контакту з іншими тілами. Необхідними умовами для левітації є вмикання вертикальної сили, що компенсує тяжіння та наявність горизонтальних сил, що виникають за зміщення тіла вбік і забезпечують його стійку рівновагу. Написана у гіперреалістичній манері – із краплею вологи на пелюстці, троянда, наче у стані «напівсну напів-яві», виглядає ілюстрацією до віршу іспанського поета-сюрреаліста, товариша юності Далі, Ф.Г. Лорки про неземну квітку. Під фронтально розташованим розкритим бутонем троянди знаходяться дві постаті – чоловік та жінка, розгорнуті один до одного. Їх тіні довгими силуетами падають на землю, нагадуючи стрілку годинника. За ними – широкі ландшафти, в яких упізнаються краєвиди долини Емпурдан, освітлені «космічним світлом». Драматичне грозове небо з прозорою хмариною, що світлішає над схилами долини, займає більшу частину вертикально розгорнутого формату, утворюючи простір для «зависання» квітки. Передній план передає контраст темно синього та червоного, а дальній – світиться блакитними, золотавими та брунатними відтінками. За фантазійністю та ірреальністю, пейзаж тяжіє до «космічного» фону

леонардівської «Джоконди». Попри численні елементи картини, зображення ландшафту, стафажні украплення, троянда, що займає три чверті поля картини, є безумовним геометричним та смисловим центром композиції.

Зображення троянди – одне з найпоширеніших у світовому мистецтві. Неперевершена краса та шляхетність зробили цю квітку важливим елементом культури від часів стародавніх цивілізацій. У перській міфології троянда символізувала вічність та безсмертя, коли, як вважалося, душа перетворювалася на квітку після смерті людини. На Сході – в Індії, Китаї, Персії, Османській імперії трояндові сади були верхом архітектурної естетики. Трояндові бутони також були адаптовані як елемент ісламських орнаментів. У Стародавньому Римі з троянд створювали природні декорації для весільних та релігійних дійств. У добу середньовіччя лицарі-хрестоносці зображували троянди на гербах як символ участі у священних війнах [16]. По закінченню 30-річної війни Червоної та Білої троянд квітка стала емблемою королівського дому Тюдорів на знак возз'єднання Англії [13]. Також, троянда – один із найуживаніших символів-образів країни Іспанія. Не виключено, що ідея її зображення з'явилася у Далі при підготовці до виставки «Присвячення сюрреалізму» 1959 р., до якої він готувався впродовж 1958 р. разом із іншим знаменитим каталонцем Х. Міро, бажаючи представити свою батьківщину через символ троянди.

Попри деяку тривожність стану, твір «Медитативна троянда», просякнутий емоціями ідилії та гармонії. Для Далі, троянда у цей час, вірогідно, символізувала важливу подію його особистого життя: у 1958 р. він офіційно обвінчався з Галою – Оленою Іванівною Д'яконовою. Зважаючи на зв'язок троянди із жіночими образами: з давньоєгипетською богинею родючості Ізидою, давньогрецькою богинею краси Афродитою, давньоримською богинею

кохання Венерою, індійською богинею таїни Лакшмі [13], можна припустити її суб'єктивне трактування саме як уособлення кохання, чуттєвості. Ірраціональні та алогічні, ці почуття ідентифікувалися художником із почуттям прекрасного. Зачарувавшись жінкою, що була на 10 років старшою за нього і дружиною іншого – поета Поля Елюара, він підніс своє почуття до рівня сакрального. Десятки картин, присвячені Галі-Галарині, фахівці трактують як фанатичне шанування дружини, фактично переведення її реального образу у недосяжний образ Діви Марії. Муза та агент митця, яка впродовж життя була його продюсером, другом, коханою жінкою, Гала суттєво вплинула на його творчу біографію. Кохання до неї, яке раптово спіткало його на одній із вечірок, митець порівнював з вибухом, антиматерією.

«Антиматерією», зокрема, він назвав власний маніфест, оприлюднений у тому ж 1958 р., що торкався на відміну від попереднього, 1951 р. «ядерного містицизму», відповідно до нових, на той час, реалій буття. Вони полягали у відкриттях ядерної фізики і кібернетики. Митець переніс їх у свою художню практику як творення «іконографії внутрішнього світу та світу чудес». Не виключено, що абрис троянди передають «біографічний» атомний вибух любові: троянда, що «вибухає» у небі розкритими пелюстками, перетворюється на «ядерний гриб», «проникаючу радіацію» і, водночас, сакральний жах, що звертає до значень квітки як трагедійного символу, пов'язаного з героїчною смертю, потойбіччям, традиційним, наприклад, в католицизмі. У християнстві драматичний бік символіки білої троянди, пов'язаний з образом Діви Марії та її роллю Христової нареченої, як відомо, має втілення в ідеї духовних випробувань, материнської скорботи.

Червоний колір троянди, колір крові, мучеництва і страждань, контраверсійно, є знаком земної любові. Пов'язаний від доби

середньовіччя з культом Прекрасної дами, двоїсто поєднував профанне в образі земної жінки – дами серця, за яку билися реальні лицарі, та, водночас, сакральне – в образі небесної Прекрасної Пані, якою вважалася та сама Діва Марія [11, с.74]. Вартує також уваги, що червона троянда належить до традиційних алегоричних зображень Бога, де уявляється ланкою зв'язку з ним через прекрасне, в дусі вислову Іоана Богослова «Бог є Любов». В широкій символіці християнства троянда – християнський символ Матері Божої – має конкретизацію в католицькому віровченні в образі Діви Марії Розарію. Йдеться про католицькі чотки та, водночас, молитву, що читається за цими чотками. Її назва в перекладі з латинської – «сад з троянд», «розарій», спричинила появу такого католицького титулу Діви Марії. Розарієвою молитвою, за переказами очевидців, рятувалися мешканці Хіросіми й Нагасаки під час атомного бомбардування [9].

В руслі католицької традиції, символізм троянди охоплює значний масив ідей, надаючи йому різноманіття значень. Так, туніку Богородиці у творі С. Далі «Пресвята Діва Гваделупська» (1959), прикрашають восьмипелюсткові та чотирипелюсткові троянди Nahui Ollin. За уявленнями представників мексиканської культури, науатль – це тип зображення Мадонни, який поширився внаслідок завоювання іспанцями Південної Америки. Nahui Ollin є квіткою, що унаочнює лоно Діви Марії, рівне Сонцю – центру всесвіту, руху, життя. Восьмипелюсткова квітка символізує поєднання Венери (у мексиканській інтерпретації бог Кетцалькоатль) із Сонцем (бог Тонатіу-Уїцилопочті).

Повертаючись до троянди як символу багатьох жіночих божеств, варто нагадати, що цим самим її символіка унаочнює споріднення етносів, народів та рас. Відтак, «Медитативна троянда» у ряду низки художньо-смыслових асоціацій втілює ідею об'єднувачих сил віри як символу універсуму,

в тому числі, через іспанський католицизм, що мав поширення в Європі та Північній Америці і виявився не чужим етнічним релігіям Мексики, Японії, Індії. Показово, що форма троянди у Далі наближена до символічної схеми східної мантри «Ом» (Аум) (рис. 2). Традиційний для індуїстських й ведичних практик, крішнаїзму, езотеричного буддизму, звук «Ом», у свою чергу, вважається відображенням Сонця і Світла. Він належить до початкових звукових вібрацій, що, як відомо із вед, надали сили поштовху Космосу для утворення Всесвіту. У техніках медитації «ом» є своєрідним камертоном, що символізує рух душі вгору, до вищих сфер. В латинському написанні – А, У, М – символізують три категорії космогонії – Створення, Підтримання, Руйнування, рівні існування – рай (сварга), землю (марта), підземне царство (пату), здібності людини: бажання, знання і дію. Для Далі, як митця, цінними, вірогідно, видавалися означені звуком «ом» три стани свідомості – мрія, сон і яв – категорії, що є провідними в сюрреалізмі. Отже, левітація троянди над парою закоханих, не просто символізує їх причетність до Всесвіту : їх застиглість, спокій та рівновага, нагадують про нірвану у нескінченному циклі сансари народження і смерті.

Звернення С. Далі до ідеї та практики медитації можна пояснити низкою світоглядно-філософських збігів в східній та європейській культурах, що стали усвідомлюватися у ХХ ст. [3]. Це, зокрема, ідентичність засобів психоаналізу та індійських релігійних вчень, де в буддизмі та деяких індуїстських віруваннях застосовувалися як особлива практика впродовж тисячоліть, в той час, як відповідний європейський науково-терапевтичний метод був сформульований тільки у ХХ ст.

В цілому, очевидне апелювання Далі до традицій індійської культури відбувалося в руслі виникнення наприкінці 50-х, на початку 60-х рр. ХХ ст. інтересу європейської

спільноти до культурного спадку Індії. Чотири релігії, які виникли в Індії – буддизм, індуїзм, сикхізм, джайнізм з їх зверненням до проповіді гуманізму, любові до ближнього, ненасильства, отримали визнання після II Світової війни у багатьох країнах. Зростаюча популярність індійської духовної культури проявилася, наприклад, у історичній сутичці Сальвадора Далі з Пабло Пикассо, що привселюдно сталася так само у 1958 р. Далі, в душі притаманного йому епатажу, звинуватив Пикассо, прихильника африканської культури, в смакуванні та оспівуванні потворства, в той час як мистецтво має слугувати виключно прекрасному. Далі протиставив своєрідному мистецтву Африки художню культуру Індії, у якій бачив гармонію та красу, достойні творчого натхнення. Аудиторію однодумців Далі складали гіпі, нові апологети Індії, рух яких з кінця 50х рр. ХХ ст. набував поширення в Європі та Америці Їх масова у 60-70ті рр. молодіжна філософія та субкультура сприяли проникненню індійських культурних елементів в європейську та американську музику, кіно, літературу, реалізуючись у житті та творчості протестувальників як спонтанність, свобода самовияву, природність. Гіпі закликали повернутися до природної чистоти, вільного кохання, пацифізму. Оселяючись групами в Індії, вони займалися музикою та живописом, медитували в індійському Домі молитви Багаї, навчалися Аюрведі – системі природної медицини, що виникла у 500-ті рр. до н.е. Індія, як стверджують деякі фахівці, була батьківщиною троянди.

Колорит Індії передавали твори епічної літератури – європейське видання «Махабхарати», здійснене у тривалому проєкті 1927–1966 рр. та «Рамаяни», які відкрили європейцям спроби вирішити питання про співвідношення свободи волі людини та всевладності долі, інакше, ніж це було раніше. Концепцію дхарми і доктрину про карму формували моральні ідеї, у яких йшлося про етичні борги людини, її

моральний вибір, усвідомлену відповідальність за вчинки, що є смислом і цінністю життя. В Україні на початку ХХ ст. прибічниками такої ідеї були київський архітектор В. Городецький, письменники І. Франко, Л. Українка, українські епідеміологи В. Хавкін, Д. Заболотний, В. Вискович, етнолог Г. Василь'єв, який вивчав зв'язки Індії із народною культурою України [1].

У Європі, в Німеччині, в той же період до традицій індійської філософії звертала, зокрема, творчість письменника Германа Гессе (1877–1962), послідовного шанувальника та поширювача індійської мудрості. В дусі індійської філософії письменник стверджував, що у житті «важливо одне – навчитися любити світ», не зневажати, не ненавидіти, а саме «дивитися на нього, на себе і всі істоти з любов'ю, захопленням та повагою». Створюючи «історію свого духовного розвитку», «біографію душі», Г. Гессе підняв тему долі художника у суспільстві, поставивши цю проблему центральною в алегоричному романі-притчі «Сіддхартха» (Siddhartha, 1922), де герой твору Сіддхартха Гаутама (563–483 рр. до н.е.), засновник буддизму, мандрує Індією, покинувши дім батька-раджи в пошуках Просвітлення. Його перетворення на Будду після відкриття істини про життя як страждання, спровоковане людськими бажаннями, пристрастями, прагненнями і вихід з цього кола шляхом угамування всіх пристрастей досягненням «нірвани», злиттям з духовною «божественною» першоосновою світу, пояснювало як жити, як шукати й знаходити своє «я». Гармонійне поєднання змісту і форми «індійської поеми» Г. Гессе, відзначені у 1946 р. Нобелівською премією «за надихаючу творчість» та пошук спільних засад Сходу і Заходу у взаємодії філософії, музики, літератур, цікавило як осягнення таїни втілення мистецького образу крізь взаємне нашарування традицій християнства та релігійних індійських вчень. Культурний

твор 60х рр. ХХ ст., «Сіддхартха» спонукав до протестів проти війни у В'єтнамі й засудженню «понурого суспільства успіху» (М.Матуссек), зацикленого на зароблянні грошей, кар'єрі та набутті статусу.

Твір С. Далі «Медитативна роза», подібно до роману Г. Гессе – живописна відповідь на соціальні події, протестні рухи та духовні запити прогресивного суспільства 40-60х рр. ХХ ст. [2]. Він стоїть поряд із іншими творами-відгуками на зазначений соціальний запит. Своїм спрямуванням «Медитативна троянда» близька до пісні Siddhartha Джері Кантрелла рок-групи Alice in Chains, композиції групи The Beatles «Across the Universe» (1969) – «Jai Guru Deva Om», пісні Мадонни «Shanti/Ashtangi» з альбому «Ray of Light», концептуального альбому In Searcy of the Lost Chord (1968) британської групи The Moody Blues, японського бонус-треку альбому «Music» – «Cyber-Raga», саундтреку пісні Juno Reactor – Navras у фільмі «Матриця». Композиційно «Медитативна троянда» С. Далі близька до графіки обкладинок музичних альбомів Джорджа Харісона (The Concert for Bangladesh, Living in the Material World, Dark Horse, Extra Texture, Therty Three & 1/3, Somewhere in England, Gone Troppo, Brainwashed) (рис. 3) та відеоряду для туру «Залізні Мантри» ювілейного DVD «30 світових років» групи «Пікнік».

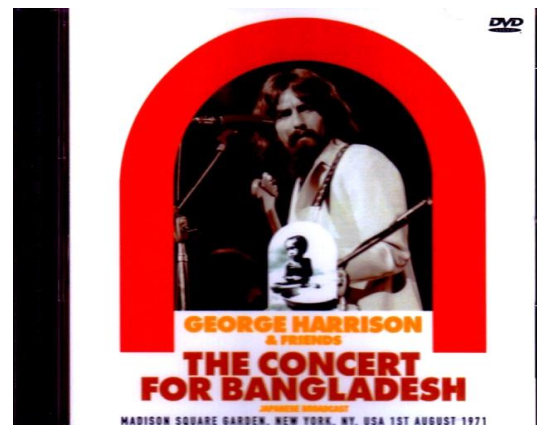
Автор живописних картин, графічних аркушів, скульптурних творів, літературних видань, кіносценаріїв, Далі, очільник руху сюрреалізму, впродовж півсторіччя шокував публіку виступами, епатажними заявами і абсурдними діями, надаючи своїй творчості яскравості мейнстріму та екстравагантності, які демонстрував в Парижі, Нью-Йорку, Мадриді. Твори Далі, спрямовані до інтелектуально-чуттєвих парадоксів краси та потворності, складають феномен, який сам митець визначив, як медико-фізіологічний спосіб інтроспекції людини [15].

Рис. 1. С. Далі. «Медитативна троянда», 1958 (36 x 28, олія)

Рис. 2. Символ Ом (Аум)

Рис. 3. Обкладинка для альбому «George Harrison & Friends / The Concert For Bangladesh Japanese Broadcast», 1971

За психоаналізом його кумира Зигмунда Фрейда, цей спосіб передбачає системне пояснення несвідомих зв'язків та процесів в людському організмі. Усвідомлений як одна із складових його авторського «параноїдально-критичного» художнього методу, спосіб інтроспекції людини, саморозвивався у період 40-50х рр. XX ст., у фіналі якого автор явив підсумки своїх роздумів у творі «Медитативна троянда». Зміст та символіка твору відобразили об'єктивну картину світу –

загальнополітичні та суспільні настрої, та, водночас, суб'єктивні світоглядні уявлення митця, його пошук смислів буття у вигляді нової міфотворчості. Інтелектуальний твір С. Далі «Медитативна троянда», що має множину значень, також присвячений ролі митця та значенню мистецтва в суспільстві. Будуючи своєрідну міфопоетичну модель культури як створеного людством світу, середовища буття, художник використовує «логіку бриколажу», яка, словами Клода Леві-Строса, діє як калейдоскоп, складаючи

нову образну єдність та цілісність із уламків досвіду.

Висновки. У творі С. Далі «Медитативна троянда» автор здійснив мистецький прорив в напрямку застосування символіко-емблематичного ресурсу сюрреалізму, хоча сюрреалізм, якому відповідають ірраціональність, парадоксальність та суб'єктивність, уникає застосування емблематичності та символіки з їх визначеним акцентуванням смислів та значеннєвості. «Медитативну троянду» можна назвати в такому сенсі унікальним експериментом, де автор, С. Далі, знаходить форми для означення неіснуючих нетілесних форм. Наділене ідейною сутністю зображення троянди у творі Далі дозволяє визначити його образність як багатовимірну

систему. У такий спосіб поєднується смисловий досвід європейського інтелектуального та релігійного практикуму, духовних традицій Північної Америки, культурних надбань Сходу. Обрана художником тема відповідає актуальним філософсько-світоглядним тенденціям кінця 50х–початку 60х рр. ХХ ст., що поєднували елементи індійської філософії та давніх південноамериканських практик в культурній практиці європейців. Предметом думок митця є гармонія світу – ключова ідея християнства, католицизму, неокатолицизму, індійських вчень. Прихована за таїною мистецького образу, втілена у квітці троянди, така ідея в творчості Далі спрямована до найкращих сутностей природного світу – гармонії та рівноваги, набутих медитацією.

Література:

1. Боголюб П. Індійська культура і Захід. Канада: Орден, 1962. 65. <https://diasporiana.org.ua/wp-content/uploads/books/17136/file.pdf>. (Дата звернення: 02.07.24).
2. Землянський А. М. Філософсько-антропологічна концептуалізація історичного буття: досвід феноменології: монографія. Мелітополь: [б.в.], 2014. 215 с.
3. З Іванова Н. В. Феноменологія мислення: гнозис, креатив, особистість: монографія. Луцьк: Твердиня, 2015. 363 с.
4. Коновалова О. В., Лавриненко Ю. С. Символіка флореальних мотивів у мистецтві доби модерну. *Young Scientist*. № 3 (55), март, 2018. С. 27-30
5. Михайлова Р. Сальвадор Далі – особистість і митець. *Вісник КНУКіМ*. 2004. Вип.10. С. 48-58.
6. Моклиця М. Модернізм як структура. Філософія. Психологія. Поетика. Вид. друге, змінене і доповнене. Луцьк: Волинський держ. університет, 2002. 390 с.
7. Нікішенко Ю. І. Символіка рослинних орнаментів української вишивки на одязі початку ХХ ст. *Наукові записки. Теорія та історія культури*. Київ, 2001. Т. 19. С. 30-35 URL: <https://ekmair.ukma.edu.ua/server/api/core/bitstreams/552f7e05-9a62-450f-8183-dec14dd5f056/content> (Дата звернення: 03.07.24)

8. Ортега-і-Гассет Х. Дегуманізація мистецтва. Вибрані праці. Київ: Основи, 1994. С. 238-272.
9. Пресвятої Діви Марії Розарію: URL: <https://credo.pro/2022/10/70393>. (Дата звернення: 02.07.24)
10. Селівачов М. Лексикон української орнаментики. Київ: Фенікс, 2013. 416 с.
11. Слівінська А. Ф., Цветкова Л. Ю. Куртуазні мотиви у мистецтві високого середньовіччя. *Вісник Національної академії керівних кадрів культури і мистецтв*. 2021. № 1. С.71-75.
12. Смирнова Т. Епатажі Сальвадора Далі. *Просвіта, Прополітика, Пропозиція*. 2002. № 2. С. 14-16.
13. Троянда в історії та мистецтві. Від давнини до сьогодення. URL: <https://ukraflora.ua/blog/troyandi-v-istorii-ta-mistetstvi-vid-davnini-do-sogodennya-219/> (Дата звернення: 15.06.2024)
14. Юр М. В. Українські мальовані весільні скрині: Типологія, іконографія, художні особливості Київ: ІМФЕ НАНУ; ІПСМ НАМУ, 2010. 276 с.
15. Salvador Dali URL: https://www.uniquecarsandparts.com.au/farewells_salvador_dali#google_vignette (Дата звернення: 3.07.24)
16. Slater St. The Illustrated Book of Heraldry. London: Hermes House, 2006. 256 с.

References:

1. Bogolyub, P. (1965). *Indijska cultura i Zahid*. [Indian culture and the West]. Canada: Orden. <https://diasporiana.org.ua/wp-content/uploads/books/17136/file.pdf> [in Ukrainian].
2. Zemlyansky, A. M. (2014). *Filosofsko-antropologichna conceptualisazija istorichnogo buttia: dosvid fenomenologiji: monografija* [Philosophical-anthropological conceptualization of historical existence: experience of phenomenology: monograph]. Melitopol [in Ukrainian].
3. Ivanova, N. V. (2015). *Fenomenologija myslenia: gnozis, creativ, osobistist: monografija* [Phenomenology of thinking: gnosis, creativity, personality: monograph]. Lutsk: Tverdynia [in Ukrainian].
4. Konovalova, O. V., Lavrynenko, Yu. S. (2018). *Simvolika florealnih motyviv v mysteatvi doby modernu* [The symbolism of floral motifs in the art of the modern era]. *Young Scientist*. 3(55), 27-30 [in Ukrainian].
5. Mykhailova, R. (2004). *Salvador Dali – osobystist i mytez* [Salvador Dali - personality and artist]. *Bulletin of KNUKiM*. 10. 48-58 [in Ukrainian].
6. Moklytsia, M. (2002). *Modernism jak struktura. Filosofija. Psihologija. Poetica*. [Modernism as a structure. Philosophy. Psychology. Poetics]. Lutsk: Volyn State University. [in Ukrainian].
7. Nikishenko, Yu. I. (2001). *Symvolika roslinnyh ornamentiv ukrainskoji vyshyvki na odiazi pochatku XX st.* [Symbolism of plant ornaments of Ukrainian embroidery on clothes of the beginning of the 20th century]. *Scientific notes*. Vol. 19. Theory and history of culture. Kyiv. 30-35 URL: <https://ekmair.ukma.edu.ua/server/api/core/bitstream/ams/552f7e05-9a62-450f-8183-dec14dd5f056/content> [in Ukrainian].
8. Ortega-y-Gasset, H. (1994). *Дегуманізација мистецтва. Vybrani pracy* [Dehumanization of art. Selected works]. Kyiv: Osnovy. 238-272 [in Ukrainian].
9. *Presviatoji Divy Mariji Rosariu* [Of the Blessed Virgin Mary of the Rosary]: URL: <https://credo.pro/2022/10/70393> [in Ukrainian].
10. Selivachev, M. (2013). *Lexicon ukrainskoji ornamentiky* [Lexicon of Ukrainian ornamentation]. Kyiv: Phoenix [in Ukrainian].
11. Slivinska, A.F., Tsvetkova, L.Yu. *Kurtuazny motivy u mystetstvi vysokogo serednjovichcha* [Courtly motifs in the art of the High Middle Ages]. *Bulletin of the National Academy of Managers of Culture and Arts*. No. 1'2021. 71-75. [in Ukrainian].
12. Smirnova, T. (2002). *Epatajy Salvadora Daly* [Outrages of Salvador Dali. Education, Propolitics, Proposal]. 2002. No. 2. 14-16. [in Ukrainian].
13. *Trojandy v istoriji ta mystectv. Vid davnyny do sogodenja* [Roses in history and art. From ancient times to the present]. URL: <https://ukraflora.ua/blog/trojandi-v-istorii-ta-mistetstvi-vid-davnini-do-sogodennya-219/> [in Ukrainian].
14. Yur, M.V. (2010). *Ukrainski maliovani vesilny skryni: typologija, ikonografija, hudojny osoblivosty* [Ukrainian painted wedding chests: Typology, iconography, artistic features]. Kyiv: IMFE NANU; IPSM NAMU [in Ukrainian].
15. Salvador, Dali URL: https://www.uniquecarsandparts.com.au/farewells_salvador_dali#google_vignette.
16. Slater, St. (2006). *The Illustrated Book of Heraldry*. London: Hermes House.

MYKHAILOVA R.D., BULGAKOVA T.V.

Kyiv National University of Technologies and Design, Kyiv, Ukraine

ROSE MOTIF IN THE WORK OF SALVADOR DALI

Purpose: analyze the work of S. Dalí "Meditating Rose"; to reveal its generalized figurative meanings as a reflection of the objective (change in worldview paradigm in the post-war period) and subjective (creative methods of the surrealist artist) qualities of the artistic process of the middle of the 20th century.

Methodology. The research is based on socio-cultural, comparative-historical, historical-theoretical, empirical methodology, methods of analysis, synthesis, modeling/assumptions are also used.

Results. The analysis of Salvador Dalí's work "Meditating Rose" (1958) reflects the changes in the social life of the European community, which were reflected in the philosophical-worldview plan. In the art of the avant-garde, this process found expression in the works of surrealism, where the content load is shifted towards meaningful formulas capable of conveying that which in real life has been abandoned. In S. Dalí's work, the canvas turns into an object, the specifics of which are the layering of ideas, controversiality, emotional contrast, shockingness, multiple polyphony, interweaving of concepts. At the same time, the artist himself appears in the dynamics of the search for his own identity, actualized through the function of the artist-moderator of culture. Against this background, the interpretation of the rose motif in S. Dalí's work appears as a result of the evolution of traditional themes of artistic culture, which changed the semantic interpretations from the desire to visualize the realities of being to the desire to abstract from realities according to the formula-sign.

Surrealism leader S. Dalí's appeal to the rose motif reflects both the subjective-intellectual creative searches of the artist in the 40s and 60s of the 20th century, as well as the objective general cultural guidelines of that time in the artistic process.

Scientific novelty of the research consists in the study of S. Dalí's work "Meditational Rose" as an artistic response of the surrealist artist to the worldview-meaningful and social-political changes of the middle of the 20th century.

Practical significance of the study is due to the deepening of the skills of working with the material of modernist art of the 20th century, namely, examples of the surrealist stylistic direction. The materials of the work can be used in the educational process and practical activities of artists and designers as an example of the interpretation of a pictorial plant motif that has a long history of use.

Keywords: visual image, modernism, surrealism, plant motifs of painting and graphics, eastern culture, creative processes of the middle of the 20th century, the work of Salvador Dalí.

ІНФОРМАЦІЯ
ПРО АВТОРІВ:

Михайлова Рада Дмитрівна, д-р мист., професор, професор кафедри дизайну інтер'єру і меблів, Київський національний університет технологій та дизайну, ORCID 0000-0002-7264-0205, **e-mail:** radami1818@gmail.com

Булгакова Тетяна Володимирівна, канд. техн. наук, доцент, доцент кафедри дизайну інтер'єру і меблів, Київський національний університет технологій та дизайну, ORCID 0000-0002-6523-5770, **e-mail:** bulgakova358@ukr.net

Цитування за ДСТУ: Михайлова Р. Д., Булгакова Т. В. Мотив троянди у творчості Сальвадора Далі. *Art and design*. 2024. №3(27). С. 233–242.

Citation APA: Михайлова, Р. Д., Булгакова, Т. В. (2024) Мотив троянди у творчості Сальвадора Далі. *Art and design*. 3(27). 233–242.

[https://doi.org/
10.30857/2617-
0272.2024.3.19](https://doi.org/10.30857/2617-0272.2024.3.19)